

ΚΡΙΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

Ἰωάννου Ν. Καρμίρη, *Ἡ περὶ σωτηρίας διδασκαλία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου* (Ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Θεολογίας»), Ἀθήναι 1984, σχ. 8ον σελ. 56.

Ἡ μελέτη αὕτη τοῦ Νέστορος τῶν Ἑλλήνων Θεολόγων καὶ ἀκαταπονήτου Ἀκαδημαϊκοῦ καὶ Ὁμοτίμου Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Ἰωάννου Ν. Καρμίρη, ἥτις ἐγράφη ὡς «χαριστήριον» «τῇ Ἱερᾷ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Τιμίου Σταυροῦ (ἐν Βοστώνῃ) ἀναγορευσάσῃ τὸν συγγραφέα ἐπίτιμον διδάκτορα Θεολογίας», εἶναι συνέχεια μιᾶς λαμπρᾶς προσπάθειας τοῦ συγγραφέως πρὸς προβολὴν καὶ ἀξιοποίησιν τοῦ πλοῦτου τῆς δογματικῆς διδασκαλίας μεγάλων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐν προκειμένῳ τοῦ Μ. Βασιλείου.

Ὡς τονίζεται ἐν τῷ Προλόγῳ (σ. 7-10), ὁ ἅγιος τῆς Καισαρείας «ἀναπτύξας καταπληκτικὴν δραστηριότητα μετ' ἐξόχου θεολογικῆς σοφίας, ἐκάλυψε πάντας σχεδὸν τοὺς κλάδους τῆς Θεολογίας, καὶ δὴ οὐ μόνον τὸν πρακτικὸν διὰ τῆς εὐρυτάτης ἀρχιερατικῆς καὶ συγγραφικῆς του δράσεως, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐρμηνευτικὸν καὶ τὸν συστηματικὸν τοιοῦτον, καὶ μάλιστα τὸν δογματικόν, ρίψας τὸ κέντρον τοῦ βάρους κατὰ προτίμησιν ἐπὶ τοῦ τριαδικοῦ, τοῦ χριστολογικοῦ καὶ τοῦ σωτηριολογικοῦ δόγματος» (σ. 7). Τοῦτο ἐξηγεῖ διατὶ ὁ Μ. Βασίλειος (περιστασιακῶς, εὐκαιρῶς καὶ ἀκαιρῶς ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ) ἀναφέρεται καὶ εἰς τὸ δόγμα τῆς σωτηρίας, «ἅτε ἀποτελοῦν τὸ κέντρον τοῦ χριστιανικοῦ κηρύγματος καὶ τοῦ θεολογικοῦ στοχασμοῦ» (σ. 8).

Εἰς τὸ α' μέρος, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν «σωτηρίαν ἐξ ἀντικειμένου» (σ. 11-32), ὁ σ. ἀποδεικνύει, ὅτι κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Μ. Βασιλείου, ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι σωτὴρ καὶ σωτηρία τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων παντὸς καὶ ἀπάσης τῆς κτίσεως, ἐλευθέρωσας καὶ τὴν καταφθαρεῖσιν κτίσιν καὶ ἀνακαινίσας αὐτήν, ἥτις ἐξ ἄλλου συνήργησεν αὐτῷ ἐν τῷ καθ' ὅλου ἔργῳ τῆς ἀπολυτρώσεως τοῦ κόσμου. Ὁ σ. τονίζει ἰδιαίτερος τὴν ὀρθόδοξον ἄποψιν, ὅτι ἡ σωτηρία καὶ ἡ θέωσις σημαίνουσι κοινωνίαν καὶ μέθεξιν τῶν σφριζομένων εἰς τὰς μεθεκτὰς «ἐνεργείας» αὐτοῦ, δοθέντος ὅτι «ἡ θεία οὐσία καθ' ἑαυτὴν εἶναι πάντῃ ἀμέθεκτος καὶ ἀπρόσιτος καὶ ἄγνωστος» (σ. 17).

Τὸ β' μέρος ἐξετάζει τὴν «σωτηρίαν ἐξ ὑποκειμένου» (σ. 32-53), τ.ξ. τὴν ὑποκειμενικὴν προσοικείωσιν τῆς σωτηρίας ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἥτις συντελεῖται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἥτις ὀρθοδοξότατα ἐξαίρεται ὅλως ἰδιαίτερος. Τὸ «Ἅγιον Πνεῦμα, παραμένον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, διηλεκτικῶς συνεχίζει τὸ ἀπολυτρωτικὸν ἔργον τοῦ Κυρίου. Ἡ χάρις τοῦ Ἁγ. Πνεύματος «δὲν ἐνεργεῖ μονομερῶς καὶ καταναγκαστικῶς, ἀλλ' ἀπὸ συμφώνου καὶ ἐν ἀρμονικῇ συνεργασίᾳ μετὰ τῆς ἐλευθέρως βουλήσεως ἢ τοῦ αὐτεξουσίου τοῦ ἀνθρώπου» (σ. 38).

Χαρακτηριστικῶς ὁ συγγραφεὺς καταλήγει ὡς ἐξῆς: «Ἡ Ἐκκλησία, υἰοθετήσασα τὴν περὶ σωτηρίας καὶ ἅπασαν τὴν δογματικὴν διδασκαλίαν τοῦ Μ. Βασιλείου, πιστῶς διαφυλάσσει αὐτὴν καὶ πυκνὴν ποιεῖται χρῆσιν αὐτῆς... Διότι ἰδιαίτερος ἡ περὶ σωτηρίας διδασκαλία τοῦ σοφοῦ τούτου καὶ ἁγίου Πατρὸς κέκτηται ἰδιαίτους σημασίαν, λόγῳ τοῦ ἐντόνου βιβλικοῦ καὶ παραδοσιακοῦ χαρακτῆρος αὐτῆς, ἀνευ φιλοσοφικῶν ἢ ἄλλων ἀναμειξέων καὶ παρανοήσεων ἢ ἀποκλίσεων ἀπὸ τῆς αὐστηρᾶς Ὁρθοδοξίας. Καθ' ὅσον ἐν μέσῳ τῶν ἀντιαιρετικῶν ἀγώνων του κατὰ τῶν αἱρέσεων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐπέτυχεν ὁ Μέγας Βασίλειος νὰ διατυπώσῃ τὴν ἀμύγῃ καὶ γνησίαν ἐκκλησιαστικὴν διδασκαλίαν ἐπὶ τῶν ὀρθόδοξων δογμάτων» (σ. 53).

*

Ἡ ἀξιολογώτατη εὐσύνοπτος αὕτη μελέτη τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Ἰ. Καρμίρη ἔχει πάσας τὰς γνωστὰς ἀρετάς τοῦ ὅλου ἐξαιρέτου συγγραφικοῦ ἔργου του, διακρινόμενη διὰ τὴν πυκνὴν χρῆσιν ἀμεταβλήτου τῆς γλωσσικῆς διατυπώσεως καὶ ἰδιαιτερότητος τοῦ πατερικοῦ λόγου, διὰ τὴν ἐξαρσιν καὶ προτίμησιν τοῦ οὐσιώδους ἀντὶ τοῦ ἐπουσιώδους, διὰ τὴν διαύγειαν καὶ σαφήνειαν τῆς διατυπώσεως, διὰ τὸν λογικὸν εἰρμόν τῆς κατατάξεως τῆς ὕλης, διὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ κειμένου ὑπὸ πλῆθους εὐστόχων ὑποσημειώσεων καὶ διὰ τὴν γνησίαν ὀρθόδοξον πνευματικότητα, ἣτις ἀποφεύγει οἰανδήποτε ἐξεζητημένην πρωτοτυποθηρίαν καὶ οἰονδήποτε ὑποκειμενισμόν.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Χρῆστου Θ. Κρικῶνη, *Ἡ Ἐκκλησία ὡς αὐθεντικὸς ἐρμηνευτὴς τῆς ἐν Χριστῷ Θείας Ἀποκαλύψεως*. (Παράρτημα τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπετηρίδος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ἀριθ. 37, τοῦ 27ου Τόμου), Θεσσαλονίκη 1984, σελ. 103.

Τὰ τελευταῖα ἔτη παρατηρεῖται παρ' ἡμῖν ἐργώδης προσπάθεια πρὸς διερεύνησιν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν πηγῶν τῆς Χριστιανικῆς πίστεως καὶ τῆς Ὀρθοδόξου Θεολογικῆς Παραδόσεως μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἐμφάνισιν πλῆθους μελετῶν, δι' ὧν ἐμπλουτίζεται σπουδαίως ἡ σύγχρονος Ἑλληνικὴ Θεολογικὴ βιβλιογραφία. Μεταξὺ τούτων ἀξιόλογον θέσιν κατέχει καὶ ἡ παρούσα μελέτη τοῦ Χρήστου Θ. Κρικῶνη, ἡ ὁποία συνδυάζει τὴν ἀνάλυσιν τῶν δεδομένων τῆς Καινῆς Διαθήκης πρὸς τὴν ἐπὶ τοῦ ὡς ἄνω θέματος διδασκαλίαν τῆς Σχολικῆς παραδόσεως. Ὁ Χ.Θ.Κ. τυγχάνει Ἐπικούρου Καθηγητῆς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου, γνωστὸς δὲ ὡς δόκιμος ἐρευνητὴς καὶ συγγραφεὺς ἐκ προηγουμένων δημοσιευμάτων.

Ἡ ἀνά χεῖρας μελέτη ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν κεφαλαίων, ὧν προτάσσονται Πρόλογος, Σύντομογραφίαι καὶ Εἰσαγωγή, καὶ ἐπιτάσσεται πλουσία βιβλιογραφία, κυρίως Ἑλληνική. Εἰς τὸν Πρόλογον, ὁ σ. ἐπισημαίνει τὰς καταστρεπτικὰς διὰ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας συνεπειὰς, τοῦτο μὲν ἐκ τῆς ὑπερβάσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐθεντίας καὶ τοῦ κύρους τῆς παραδόσεως αὐτῆς, ἐκ μέρους τοῦ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ, τοῦτο δὲ ἐκ τῆς ἀπορρίψεως ἀμφοτέρων ὑπὸ τοῦ Προτεσταντισμοῦ. Εἰς τὴν βραχεῖαν Εἰσαγωγὴν (σελ. 15-17), ὁ σ. προλαμβάνει τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ θέματος εἰς τὰ ἐπὶ μέρους κεφάλαια, παραθέτων τρόπον τινὰ σύνοφιν τοῦ περιεχομένου αὐτῶν. Ὑπὸ τὴν παρούσαν μορφήν της, ἡ Εἰσαγωγή ἐπέχει θέσιν συμπερασμάτων, τὰ ὁποῖα ἀρμόζουν εἰς τὸν Ἐπίλογον. Προφανῶς δέ, τούτου ἕνεκα παραλείπεται ὁ Ἐπίλογος, πρὸς ἀποφυγὴν δηλαδὴ ἐπαναλήψεων. Ὁρθότερον θὰ ἦτο, ὅπως εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν ὁ σ. προβῆ εἰς φιλολογικὴν καὶ ἐννοιολογικὴν ἀνάλυσιν τοῦ ὅρου «παραδόσις», ὡς καὶ εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῆς διαδικασίας μεταξὺ τῆς «παραδόσεως» καὶ «παραλαβῆς», ἐν τε τῇ Κ. Διαθήκῃ καὶ τῇ Πατερικῇ γραμματεῖα.

Τὸ Α' Κεφάλαιον «Περὶ τῆς Ἀποστολικῆς Παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας» (σελ. 19-44), διαιρεῖται εἰς τέσσαρας ἐπὶ μέρους παραγράφους, ἦτοι· α') Ἡ προφορικὴ παράδοσις κύριον μέσον μεταβιβάσεως τῆς Θείας Ἀποκαλύψεως (σελ. 19-27)· β') Ἡ παράδοσις ὡς ἔκφρασις τῆς ἐμπειρίας τῆς Ἐκκλησίας (σελ. 27-31)· γ') Ἡ παράδοσις εἰς τὴν ζωὴν καὶ τοὺς θεσμοὺς τῆς Ἐκκλησίας (σελ. 31-37) καί· δ') Τὸ κύρος τῆς παραδόσεως εἰς τοὺς ἀντικαιρητικούς ἀγῶνας (σελ. 37-44). Οὕτως εἰς τὴν α' παράγραφον ὁ σ. προσδιόριζει τὴν σχέσιν καὶ ὑπογραμμίζει τὴν ἀδιάρρηκτον ἐνότητα μεταξὺ προφορικῆς καὶ γραπτῆς (Ἄ. Γραφῆς) παραδόσεως τῆς ἐν Χριστῷ Θείας Ἀποκαλύψεως. Τὸ θέμα βεβαίως δὲν ἐξαντλεῖται, πλὴν τὰ λεγόμενα εἶναι εὐστοχα. Συνοπτικῶς ὁμοίως ἀναπτύσσεται καὶ ἡ β' παρά-

γραφος, ἔνθα ὀρθῶς τονίζεται ὁ στενὸς σύνδεσμος μεταξύ τῆς παραδόσεως, ὡς μέρους τῆς Θ. Ἀποκαλύψεως καὶ τῆς σωτηρίας ὡς ἐμπειρίας τῆς Ἐκκλησίας. Προέκτασις δὲ τῆς παραγράφου ταύτης τυγχάνει ἡ γ' παράγραφος, ἔνθα ὁ λόγος περὶ τῆς παραδόσεως εἰς τὴν ζωὴν, τοὺς Θεσμούς, τὰς πράξεις, τὰ ἔθιμα κλπ. τῆς Ἐκκλησίας. Εἰς τὴν δ' παράγραφον ἐπισημαίνεται ἡ σπουδαϊότης τῆς προφορικῆς παραδόσεως κατὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν αἰρέσεων.

Τὸ Β' Κεφάλαιον «Ἡ Παράδοσις συντελεστῆς Ἐνόητος τῆς Ἐκκλησίας» (σελ. 45-57), διαιρεῖται εἰς δύο ἐπὶ μέρους παραγράφους, ἦτοι: α') Ἡ ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας ἐνόητος ἐν τῇ ποικιλίᾳ τῶν διατυπώσεων (σελ. 45-52) καὶ β') Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ συνείδησις καὶ τὸ φρόνημα αὐτῆς (σελ. 52-57). Εἰς τὴν α' παράγραφον, ὁ σ. τονίζει κατ' ἀρχὴν, ὅτι προφορικὴ καὶ γραπτὴ παράδοσις ἀποτελοῦν δύο μορφὰς τῆς αὐτῆς Θείας Ἀποκαλύψεως. Ἐνταῦθα δηλαδὴ ἔχομεν τὴν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν Θείαν Ἀποκάλυψιν ἐν τῇ ποικιλίᾳ τῶν διατυπώσεων ἢ μορφῶν, ἡ δὲ πολυμορφία τῆς παραδόσεως δὲν ἀφορᾷ εἰς τὸ ἱστορικὸν γεγονός καθ' ἑαυτὸ, οὔτε εἰς τὸ περιεχόμενον καὶ τὴν οὐσίαν αὐτῆς, ἀλλ' εἰς τὴν περὶ αὐτῶν ἱστορικὴν μαρτυρίαν τῆς Ἐκκλησίας, δι' ἧς ἐπιτυγχάνεται ἡ καλυτέρα κατανόησις καὶ ἡ οὐσιαστικωτέρα βίωσις τοῦ μυστηρίου τοῦ Χριστοῦ. Ὁ βιωματικὸς οὗτος χαρακτήρ καθίσταται ἀφετηρία διαφόρων τύπων ἐκφράσεως καὶ διατυπώσεως, ὅποτε παρατηρεῖται τὸ φαινόμενον τῆς ἐνόητος τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸ περιεχόμενον καὶ τὴν οὐσίαν τῆς παραδόσεως, ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς πολυμορφίας τῆς παραδόσεως κατὰ τὴν διατύπωσιν, ἀφ' ἑτέρου. Ἐνταῦθα θὰ ἦτο χρήσιμον νὰ τοιισθῇ, ὅτι ἡ ἀπόσχισις τῆς Δυτικῆς Χριστιανωσύνης ἀπὸ τῆς ἀδαιρέτου ἀρχαίας Ἐκκλησίας συνιστᾷ παραχάραξιν τῆς οὐσίας τῆς ἐνιαίας παραδόσεως αὐτῆς. Εἰς τὴν β' παράγραφον, τονίζεται δεδόντως ὁ χαρακτήρ τῆς ἐκκλησιαστικῆς συνειδήσεως ὡς ἐσωτερικῆς πεποιθήσεως καὶ πίστεως εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῶν πιστῶν, οἱ ὅποιοι οὕτως ἔχουν ἐκκλησιαστικὸν καὶ οὐχὶ προσωπικὸν φρόνημα. Ἐντεῦθεν, ἡ ἐκκλησιαστικὴ συνείδησις ἐκφράζεται διὰ τῆς ὁμοθυμοῦ κοινῆς γνώμης συνόλου τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας, ὑπὸ τοῦ ὁποίου καθορίζεται καὶ τὸ κύρος καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου, ἐκκλησιαστικὴ συνείδησις καὶ ἐκκλησιαστικὸν φρόνημα τυγχάνουν συντελεσταὶ τῆς ἐνόητος τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο θὰ ἦτο χρήσιμος ἡ ἐπισήμησις τῆς ὑπὸ τῆς Δυτικῆς Χριστιανωσύνης διασπάσεως τῆς ἐνόητος τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, ἦτοι ὑπὸ μὲν τοῦ Ρ/Καθολικισμοῦ, διὰ τῆς ἐξάρσεως τοῦ Πάπα ὑπὲρ τὴν Ἐκκλησίαν, ὑπὸ δὲ τῶν Διαμαρτυρομένων, διὰ τῆς προβολῆς τοῦ προσωπικοῦ φρονήματος ἐκάστου πιστοῦ.

Τὸ Γ' Κεφάλαιον «Ἡ Ἐκκλησία ὑπέρτατον κριτήριον κατανόησεως τῆς Θείας Ἀποκαλύψεως» (σελ. 58-91), διαιρεῖται εἰς τέσσαρας ἐπὶ μέρους παραγράφους, ἦτοι: α') Ὁ Ἐκκλησιαστικὸς χαρακτήρ τῆς ἐρμηνείας τῶν Ἀγ. Γραφῶν (σελ. 58-64) β') Ἡ ἐκκλησιαστικὴ αὐθεντία καὶ τὸ ἀλάθητον αὐτῆς (σελ. 65-70) γ') Ἡ προσφυγὴ εἰς τὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας (σελ. 70-74) καὶ δ') Ἡ πατερικὴ μαρτυρία ἐγγύησις ὀρθῆς ἐρμηνείας τῶν Ἀγ. Γραφῶν (σελ. 74-91). Εἰς τὴν α' παράγραφον τοῦ παρόντος Κεφαλαίου τονίζεται κατ' ἀρχὴν ὁ χαρακτήρ τῆς Ἐκκλησίας ὡς φορέως, κήρυκος καὶ διδασκάλου τῆς Θ. Ἀποκαλύψεως, ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τοῦ ἐν αὐτῇ οἰκοῦντος Ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὅποιον ὀδηγεῖ αὐτὴν «εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν» (Ἰωάν. 16,13). Ἐνταῦθα θὰ ἔπρεπε νὰ τοιισθῇ περισσότερον ὁ ἐκκλησιολογικὸς χαρακτήρ τῆς Θ. Ἀποκαλύψεως, ὡς ἱστορικὸν γεγονός. Ἀλλὰ καὶ δι' ὅσων λέγει ὁ σ. διαφωτίζεται ἀρκούντως τὸ πρόσωπον, τὸ ὅποιον διαδραματίζει ἡ Ἐκκλησία ὡς αὐθεντικὸς ἐρμηνευτὴς τῆς Θ. Ἀποκαλύψεως, τῆς ἐρμηνείας αὐτῆς οὔσης αὐθεντικῆς μόνον ὁσάκις αὕτη διατυπῶται ἐντὸς καὶ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐχουσα τὴν ἐμπειρίαν τῶν ἐν Χριστῷ γεγονότων τῆς Θ. Ἀποκαλύψεως, ἡ Ἐκκλησία καὶ μόνον δύναται νὰ ἀναχθῇ ἀπὸ τῆς γραμματικῆς διατυπώσεως εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ μυστικὴν ἔνοιαν τοῦ κειμένου τῆς Ἀγ. Γραφῆς, τῇ βοθηθείᾳ τῆς προφορικῆς παραδόσεως.

Προέκτασιν τῆς α' παραγράφου ἀποτελεῖ ἡ β' παράγραφος, ἐνθα προσδιορίζεται σαφῶς ἡ ἐκκλησιαστικὴ αὐθεντία καὶ ἡ ἔννοια τοῦ ἀλαθῆτους τῆς Ἐκκλησίας, ὡς καὶ τῆς ὑπ' αὐτῆς γινομένης ἐρμηνείας τῆς Θ. Ἀποκαλύψεως. Ἐνταῦθα ὀρθῶς θίγεται τὸ θέμα τῆς θεοπνευστίας τῆς Ἀγ. Γραφῆς, τὸ ὅποιον ἀπασχόλησε παρ' ἡμῖν ἐρμηνευτάς τε καὶ συστηματικούς θεολόγους. Κατὰ τὸν σ., ἐκτεινομένη ἐπὶ τῆς οὐσίας τῆς Θ. Ἀποκαλύψεως, τ.ξ. ἐπὶ δογματικῶν καὶ ἠθικῶν ἀληθειῶν, ἡ ἐκκλησιαστικὴ αὐθεντία δὲν συγκρούεται πρὸς τὰς διαφόρους ἐρμηνευτικὰς μεθόδους τῆς βιβλικῆς κριτικῆς, οὔτε πρὸς τὴν γνησιότητα, τὸν χρόνον καὶ τὰ περιστατικὰ συγγραφῆς τῶν καθ' ἕκαστα βιβλίων. Ἡ Ἐκκλησία ἐρμηνεύει ἀλαθῆτως τὸ οὐσιαστικὸν περιεχόμενον τῆς Ἀγ. Γραφῆς, τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὰς σωτηριώδεις ἀληθείας αὐτῆς διὰ τὸν ἄνθρωπον, ἐν πιστότητι πρὸς τὴν παραδοθεῖσαν πίστιν, καθ' ὅσον ἐν αὐτῇ, τῇ Ἐκκλησίᾳ δηλαδή, βιούται διαρκῶς καὶ διαφυλλάσσεται ἀλώβητος ἡ Θ. Ἀποκάλυψις. Τούτου ἕνεκεν, οὐδὲν μέλος τῆς Ἐκκλησίας τυγχάνει μεμονωμένως φορεὺς ἀλαθῆτους, καὶ δὴ ὑπὲρ πᾶσαν τὴν Ἐκκλησίαν. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο θὰ ἡδύνατο ὁ σ. νὰ ἀναφερθῆι τόσον εἰς τὸ ὑπὲρ τὴν Ἐκκλησίαν παπικὸν ἀλάθητον, ὅσον καὶ εἰς τὸ ἀλάθητον παντὸς χριστιανοῦ, ὡς ἐρμηνευτοῦ τῆς Ἀγ. Γραφῆς, ἐν τῷ Προτεσταντισμῷ.

Εἰς τὴν γ' παράγραφον, ὁ σ. ὀρθῶς τονίζει τὴν ἀνάγκην καὶ σπουδαιότητα τῆς προσφυγῆς τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν παράδοσιν αὐτῆς, κατὰ τὴν αὐθεντικὴν ἐρμηνείαν τῆς Θ. Ἀποκαλύψεως. Δεδομένου δέ, ὅτι εἰς παραδόσεις τινὰς προσέφευγον καὶ οἱ αἰρετικοί, καὶ δὴ οἱ Γνωστικοί, ὁ σ. τονίζει μετ' ἐμφάσεως, ὅτι κατὰ τὴν διαδικασίαν ἀντλήσεως ἐκ τῆς παραδόσεως, ἡ Ἐκκλησία διηκρίβωνε ταυτοχρόνως τὴν αὐθεντικὴν αὐτῆς παράδοσιν, τὴν ἀναγομένην μέχρι τῆς αὐθεντίας τῶν Ἀποστόλων, τὴν ὅποιαν καὶ ἀντιδιέστειλε πρὸς τὴν ψευδῆ καὶ ἀπόκρυφον παράδοσιν τῶν αἰρετικῶν. Φορεῖς δὲ τῆς γνησίας παραδόσεως τυγχάνουσι οἱ διεκκλησιαστικοῦ κύρους τυγχάνοντες Πατέρες, οἱ διὰ τῆς διδασκαλίας τῶν ἐκφράζοντες τὴν καθολικότητα τοῦ φρονήματος τῆς Ἐκκλησίας. Ἐντεῦθεν, ἡ παράδοσις εἶναι ταυτοχρόνως Ἀποστολικὴ καὶ Πατερικὴ, ὡς τοιαύτη δέ, αὕτη ἀποτελεῖ τὸ σταθερώτερον κριτήριον τῆς ὀρθῆς πίστεως καὶ τῆς ἐρμηνείας τῆς Ἀγ. Γραφῆς. Ἐνταῦθα θα ἡδύνατο ὁ σ. νὰ ἀναφερθῆι ἐν ἐκτάσει εἰς τὸ ἔργον τοῦ καθηγητοῦ Μ. Α. Σιώτου, («Τὸ ἔργον τῆς Ἐκκλησίας πρὸς διασάφησιν τῶν Ἀγ. Γραφῶν») (Ἀνάτυπον ἐκ τῆς Ἐπιστ. Ἐπετηρίδος τῆς Θεολ. Σχολῆς τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, τ. ΚΔ'), Ἀθῆναι 1980.

Τὸ ἀνωτέρω θέμα συνεχίζει ὁ σ. εἰς τὴν δ' παράγραφον, ἐνθα ἐντοπίζει κυρίως τὸν λόγον εἰς τὴν σπουδαιότητα τῆς πατερικῆς μαρτυρίας, ὡς ἐγγυήσεως τῆς ὀρθῆς ἐρμηνείας τῆς Ἀγ. Γραφῆς. Κατὰ τὸν σ., ἡ πατερικὴ ἐρμηνεία διασώζει τὸ πνευματικὸν περιεχόμενον τῆς Ἀγ. Γραφῆς, ὡς ἐκ τούτου δέ, αὕτη ὑπογραμμίζει τὴν τε ἐνότητα τῆς Ἀγ. Γραφῆς καὶ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας, καθόσον τὸ περιεχόμενον τῆς Ἀγ. Γραφῆς διεσώθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ ἀνωτέρω σύντομος παρουσίασις τῆς ἀνά χειρας μελέτης τοῦ Χ.Θ.Κ. δεικνύει, ἐπαρκῶς νομίζομεν, τόσον τὴν σπουδαιότητα τοῦ διαπραγματευομένου θέματος, ὅσον καὶ τὰ πλαίσια, ἐντὸς ὅποιων κινεῖται οὗτος. Ἡ μελέτη τυγχάνει εὐσύνοπτος, τὸ δὲ θέμα εὐρύτατον καὶ μὲ πολλὰς προεκτάσεις. Τούτων βεβαίως παρίσταται ἐνῆμερος ὁ σ., ὡς καταφαίνεται ἐκ τῶν σχετικῶν νύξεων, διὸ καὶ προσεπάθησε νὰ παρουσιάσῃ τὰς κυριώτερας αὐτοῦ πτυχὰς καὶ νὰ διαγράψῃ σαφῶς τὰ ὅρια, ἐντὸς τῶν ὁποίων κινεῖται ἡ Ὀρθόδοξος ἐρμηνεία τῆς Ἀγ. Γραφῆς. Ἀντεπεξῆλθε δὲ ἐπιτυχῶς. Ἡ ὅλη μελέτη διακρίνεται διὰ τὸ δόκιμον τῆς γλώσσης, τὴν γλαφυρότητα τοῦ ὕφους, τὴν κριτικὴν θεώρησιν καὶ εὐστοχίαν, καὶ τὴν βιβλιογραφικὴν ἐνημερότητα, ἀναγινώσκεται δὲ μετ' εὐχαριστήσεως. Ὑπηρετῶν εἰδικώτερον τὸν Πατρολογικὸν κλάδον, εἶναι ἀξιοσημεῖωτον ὅτι ὁ σ. ἐνδιαφέρεται περὶ τὴν πατερικὴν ἐρμηνευτικὴν. Οὕτω, τῆς παρουσίας μελέτης αὐτοῦ προηγήθησαν α'): Ἡ διδασκαρικὴ διατριβὴ αὐτοῦ «Συναγωγὴ Πατέρων εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον, ὑπὸ Νικη-

τα Ἑρακλείας, κατὰ τὸν κώδικα Ἰβήρων 371» (Βυζαντινὰ Κείμενα καὶ Μελέται, 9) Θεσσαλονίκη 1973, σελ. 530· β') «Περὶ Ἑρμηνευτικῶν Σειρῶν (Catenae)», ἐν Βυζαντινά, τ. 8, Θεσσαλονίκη 1976, σελ. ια'+90-139, μετὰ πολλῶν πινάκων καὶ γ') «Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Ὑπόμνημα στὶς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων (Ὁμιλ. Α'-ΚΓ')», Εἰσαγωγή» (Ἀνάτυπο ἐκ τῆς σειρᾶς «Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας»), Θεσσαλονίκη 1983, σελ. 14+δ'. Συγχαίροντες τὸν σ. διὰ τὸν πνευματικὸν αὐτοῦ μόχθον, εὐχόμεθα καὶ ἐλπίζομεν νὰ ἴδωμεν καὶ ἄλλους ἀγαθοὺς καρποὺς τοῦ δοκίμου καλᾶμου του.

ΧΡΗΣΤΟΣ Σ. ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ

«Θ Ε Ο Λ Ο Γ Ι Α»

ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΣΥΜΦΩΝΩΣ Τῶ ΝΟΜῶ
ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΣΥΝΟΔΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

† Ὁ Μαντινείας καὶ Κυνουρίας ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ

† Ὁ Ἀλεξανδρουπόλεως ΑΝΘΙΜΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Εὐάγγελος Δ. Θεοδώρου, Καθηγητῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν,
Ἀγαθουπόλεως 44, 112 52 - Ἀθῆναι.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ: Ἰ. Μιχαήλ, Ἀναστασάκη 3, 157 72 - Ζωγράφου.